

соціально зрілої поведінки.

Ліберальний стиль керівництва передбачає мінімум розпоряджень, наказів, інструкцій керівника. Він зазвичай надає необмежену свободу колективу і втручається в організацію діяльності колективу тільки в разі необхідності, особливо, якщо його попросять це зробити. Навіть у цих випадках керівник обмежується порадами, а не наказами чи розпорядженнями. Дуже рідко підлеглим робляться зауваження, чи застосовуються якісь заходи покарання.

Слушною є думка деяких учених про те, що в класичному вигляді, стилі керівництва проявляються не завжди. Іноді має місце так званий змішаний стиль керівництва (наприклад, демократично-ліберальний).

Вченими встановлено, що найбільш оптимальним є демократичний стиль керівництва, при якому соціально-психологічний

клімат в колективі і трудові показники в переважній більшості випадків є досить високими.

Ми підтримуємо думку тих учених (А.Петровський, В.Шпалінський та ін.), які вважають, що для груп різного рівня розвитку вимагаються різні стилі керівництва. Так, для високоорганізованого колективу, де кожен знає свої функції і усвідомлює необхідність їх добросовісного виконання, ефективним буде, безумовно, демократичний стиль керівництва. Для неорганізованої дифузної групи, яка не готова до самоорганізації і самоуправління, ці стилі керівництва будуть малоефективними. В таких випадках переваги має авторитарний стиль.

Отже, професійні вимоги до фахівців менеджменту є досить високими. Від відповідності цим вимогам в значній мірі залежить ефективність професійної діяльності менеджера.

Література та джерела

1. Хміль Ф.І. Основи менеджменту: Підручник / Ф.І.Хміль. – К. : Академвидав, 2007. – 576 с.
2. Москаленко В.В. Психологія соціального впливу: Навч.посібник / В.В.Москаленко. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 448 с.
3. Ильин Е.П. Психология общения и межличностных отношений / Е.П.Ильин. – СПб.: Питер, 2001. – 576 с.

В статье рассматривается проблема менеджмента. Проанализированы основные профессиональные требования в сфере менеджмента. Особое внимание уделено вопросам руководства в менеджменте.

Ключевые слова: менеджмент, профессиональные умения, руководство.

This article deals with the problem of management. The main professional skills of managers in the field of their professional activity have been defined. Special attention is paid to the issue of leadership in management.

Key words: management, professional skills, leadership.

СМИСЛОВА ЗБРОЯ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІЙН

Пелін Олександр Володимирович

Давидова Юлія Андріївна

м.Ужгород

В статті визначається зростання значення інтелектуальної складової в сучасній війні, зокрема інформаційної зброї. Розглядається місце смислової зброї в різноманітності видів інформаційної зброї. Робиться наголос на розробці нової філософії та стратегії сучасної війни, що потребує України. Смилова зброя розглядається як інформаційний потенціал інтерпретації події в певному напрямку. Це суттєво відрізняє її від інших засобів інформаційної війни: інформаційно-технічних та інформаційно-психологічних. Завдяки своїм особливостям, смислова зброя здатна змінювати наявні цілі на потрібні або непотрібні, зменшувати або перебільшувати наявне значення речей та дій, легалізувати заборонене та табуоване. Перспективою для вдосконалення смислової зброї є тезаурусний підхід, що дозволить відмовитися від застарілих об'єктно- та проблемно-орієнтованих підходів.

Ключові слова: інформаційна війна, інформаційна зброя, смислові маніпуляції, смислова війна, смислова зброя, супутні значення.

Актуальність теми визначається зростанням значення некінетичної зброї в сучасній війні. Традиційні види зброї все більш доповнюються інтелектуальною складовою, до якої належать: інформаційно-технічні засоби (кіберзброя); інформаційно-психологічний вплив (психогенний, нейролінгвістичний, психокорекційний, психотронний, психотронний); інформаційно-смиловий аспект (інтерпретативно-когнітивний) інформаційної війни. Застосування інтелектуальних складових в сучасній війні спрямовано не тільки проти збройних сил, але й проти широких верств населення, яке потенційно може бути залучено до військових операцій. Тобто сучасна війни отримала зовсім іншу філософію та стратегію дій. Україна, яка вже давно вступила в нову еру протистояння, потребує розробок в галузі інформаційних складових сучасної війни.

Особливістю сучасної війни є те, що вона одночасно спря-

мована на три різних простора: фізичний, інформаційний та когнітивний. "Звичайна війна – на простір фізичний, інформаційна – на інформаційний, смислова – на простір когнітивний. Усі війни покликані змінити поведінку супротивника / опонента, але для цього в них є різний інструментарій" [1]. Найбільш інтенсивно дослідження інформаційних війн відбувалося в США. На початку дев'яностих років група вчених авіаційного університету ВВС США, вивчаючи війни майбутнього, сформулювала вимоги до такої війни, підкреслюючи, що найслабшим місцем на полі бою залишиться мозок солдата. Питання стратегії ведення кібервійни та мережевої війни розроблялося Т.Рона, Дж. Аркіллоу, Р.Шафранські, М.Лібкі, Дж.Уолден, Л.Алмстід та іншими [2].

Незважаючи на значний інтерес до досліджень інформаційних війн, питанням дослідження інформаційно-смилового аспекту інформаційних війн приділялося недостатньо уваги.

Мета статті – визначити особливості інформаційно-смилового аспекту інформаційних війн. До основних завдань належать: визначення понять "інформаційна війна" та "інформаційна зброя", "смилова війна" та "смилова зброя"; порівняння особливостей їх застосування та перспективи вдосконалення.

Дослідження інформаційних війн почалося з кінця 70-х років минулого століття в США. Вперше питання інформаційних війн було проголошено радником з науки міністерства оборони і Білого дому Томасом Рона у 1976 році. Вперше було акцентовано увагу на три важливих аспекти інформаційних війн: "збільшення обсягу власної інформації, утруднення для противника доступу до правдивої інформації, розміщення в інформаційних потоках противника удаваної достовірної, але фальшивої інформації"[3]. У такому вигляді, інформаційна війна (information War)- це будь-яке маніпулювання інформацією з метою набуття переваг над противником. Але таке максимально широке розуміння інформаційної війни не дозволяє відрізнити інформаційно-технічні, інформаційно-психологічні та інформаційно-смилові аспекти її

ведення.

Розрізнення різних аспектів інформаційної війни можливо за допомогою вказівки на особливості методів і засобів, притаманних рівним аспектам її ведення. Так, сукупність спеціалізованих засобів тимчасового або безповоротного виводу з ладу функцій, служб інформаційної інфраструктури або особистого складу противника - є інформаційною зброєю (*information weapon*). До інформаційної зброї належать як фізичні, інформаційні, програмні та електронні засоби так й психогенного та психотронного впливу. Загальною рисою інформаційної зброї є час виводу інфраструктури та особистого складу противника. Інформаційна зброя програє кінетичної зброї в часі, але вирає у масштабах нанесення шкоди.

Суттєвим недоліком інформаційної зброї є поверховість та тимчасовість її впливу на противника. Він не змінює переконань людини, але це робить війна смисловою. Якщо інформаційна зброя виводить з ладу лише інформаційні структури або противника зі стану рівноваги, то смисловою зброєю (*semantic weapons*) спрямована на трансформацію семантичного простору. Іноді це виглядає як семантичні маніпуляції (*semantic manipulation*). Прикладами семантичних маніпуляцій можуть слугувати війна в Перській затоці та семантична маніпуляція словом "тероризм" [4]. Проте смисловою зброєю пов'язана не стільки зі смисловими маніпуляціями, скільки з супутніми значеннями (*connotations*), що мають семантичну природу.

Смисловою війною (*semantic War*) оперує більш глибокими структурами, які ховаються за структурами поверхневими. Є різні кандидати на роль структур цього рівня. Одними з них є фрейми, які досліджує, наприклад, Дж. Лакофф. Він розглядає їх як ментальні структури, за якими відбувається наше мислення. Він аналізує, наприклад, відомий вислів «війна з терором». Але підкреслює, що зазвичай війна - це війна за території з чітко окресленим супротивником. А якщо цього немає, то термін, який треба використовувати після багатьох років - це «окупація». Поняття «перемоги» не має сенсу для такого розуміння «війни».

Поняття "смисловою зброєю" повністю відсутня в тезаурусі української суспільної науки за винятком праць Георгія Почепцова, зокрема, (мовою автора): "Смысловое оружие: в теории и в ситуации Крима". Смисловою зброєю розглядається як те, що "спрямовано на зміну інтерпретації того, що відбувається в разі наявних конфліктів" [5]. При цьому сам факт, його ім'я, знак або "телевізійна картинка" не піддається сумніву. Згідно Г.Почепцову, Суперечка, як правило, ведеться про інтерпретацію смислу медійної картини, яка є перед нами. Наприклад, невідомий чоловік зі зброєю отримує в результаті російське позначення «ввічливі люди», якщо він свій, або негативне - «фашист, неонацист», якщо він чужий". Тобто, аналіз практичного значення медійної картини звужується до оцінки "свій" - "чужий" і залишається за межами осмислення. З цього випливає висновок, що смисловою зброєю - це інформаційний потенціал інтерпретації події в певному напрямку.

На думку Почепцова, в Криму Україна запізналася не з організацією військової відсічі, а з протидією в області смислів: "Якби Україна свого часу зробила автономію кримськотатарською, посиливши саме цей тип смислоутворення, це стало б протидією в області зіткнення смислів" [5]. На жаль, мова йде тільки про зіткнення смислів і не уточнюється механізм їх трансформації при введенні нового імені.

Відкритим залишається питання про походження смислів. Зрозуміло, що смисли не винаходять сьогодні, а знаходяться в "ящику Пандори" і витягаються з нього в "потрібний" для когось час. Почепцов стверджує, що смисли управляються оцінками і цінностями минулого часу, що вони не вигадані сьогодні, їх беруть готовими з арсеналів смислової зброї, все це розташовано навколо двох полюсів: Добра і Зла. «Наше» завжди буде набли-

жене до Добра, а «чуже» - до Зла.

Отже, невдала оборона Криму відбулася не через зраду, а завдяки ігноруванню командуванням смислової зброї. Це пояснюється тим, військові, дійсно, не могли стріляти один в одного, оскільки їх утримувало від цього спільне минуле. Але таке ж "спільне минуле" існує і на інших пострадянських територіях. Отже, ризик переходу озброєних людей на бік противника залишається надалі.

Виходячи з такого вузького розуміння смислової зброї, інформаційна війна - це мистецтво створення "правильних інформаційних картинок" за критерієм "свій" - "чужий". Результатом інформаційної війни цього рівня є поляризація позицій сторін до відомих кричалок - мотиваторів / демомотиваторів. При максимальній поляризації позицій інформаційна війна вихолощується у війну морально-психологічну. Це вже інший "жанр" боротьби. Тому питання полягає у тому, як не покинути площину інформаційної війни, а нарощувати її ефективність.

По-перше, варто пам'ятати, що смисловою зброєю, незважаючи на масштабність нанесення шкоди противнику, обмежена конотативною специфікою інформації. Варто пам'ятати, що конотація або супутні значення інформації не можуть бути універсальними і мають межі поширення. Добрі знання конотатив «своєї» групи сприяє поширенню інформаційної. Завдяки цьому в інформаційній війні поширена пропаганда та дезінформація, але існує незначні приклади застосування смислової зброї.

По-друге, смисловою зброєю в умовах інформаційної війни є максимально ефективною лише у перспективі. Це визначається тим, що смисловою зброєю - це не тільки можливість використання потенціалу інверсійних оцінок, тому що смисли - більш широке явище. Це, як мінімум, половина інформаційного потенціалу знакових систем.

Будь-яка знакова система має дві сторони: значення і сенс. Технократичне індустріальне суспільство віддаючи перевагу практичному значенню речей, недооцінює роль смислів. Технократи зазвичай зверхньо ставляться до гуманітаріїв, але останнім часом все частіше програють їм. Смисловою зброєю здатна змінювати наявні цілі на потрібні або непотрібні, зменшувати або перебільшувати наявне значення речей та дій, легалізувати заборонене та табуоване. Незважаючи на широку зону

Одним з практичних різновидів смислової зброї слід вважати технологію "вікно Овертона". Ця технологія дає можливість "розмивати смисли", змушувати їх не існувати у вигляді цінностей, а лише мерехтити перед противником, створювати так звану "маячну", змушувати втрачати зміст того, що відбувається навколо супротивника. Вихідною ланкою для застосування смислової зброї можна вважати тезаурус понять. Тезаурусний підхід у перспективі дозволить відмовитися від застарілих об'єктно- та проблемно-орієнтованих підходів.

Отже, розвиток будь-якої країни як суверенної, демократичної, правової та економічно стабільної держави можливий тільки за умови забезпечення інформаційної безпеки всіх суб'єктів інформаційних відносин. У сучасній війні неможливо перемогти тільки кінетичними засобами та засобами пропаганди. Остаточна військова перемога можлива як перемога на смисловому рівні за результати смислової боротьби.

За для того, щоб Україна в майбутньому, виступаючи як гравець змогла виграти інформаційну війну, в державі повинна початися заміна смислових пріоритетів, а саме: підтримка мистецтва, духовно-моральний цінностей, культури, освіти, розвитку ІТ-технологій. Ми маємо вести активне та жорстке інформаційне протистояння. Тобто за допомогою програми стратегічного розвитку мають бути захоплені три простори: фізичний, інформаційний, віртуальний. Для перемоги необхідна сучасна зброя та кваліфіковані фахівці соціального профілю.

Література та джерела

1. Почепцов Г.Г. Смислові та інформаційні війни: пошук відмінностей. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.mediasapiens.ua/material/16366>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
2. Почепцов Г.Г. Информационная война : определения и базовые понятия. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.mediasapiens.ua/material/27807>. – Загол. з екрану. – Мова рос.
3. Thomas P. Rona [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://en.wikipedia.org/wiki/Thomas_P._Rona. – Загол. з екрану. – Мова англ.
4. Semantic Manipulation [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://wikis.evergreen.edu/civcintelligence/index.php/Semantic_Manipulation – Загол. з екрану.

екрану. – Мова англ.

5. Почепцов Г.Г. Смысловое оружие: в теории и в ситуации Крыма [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://osvita.mediasapiens.ua/material/29582>. – Загол. з екрану. – Мова рос.

В статье определяется рост значения интеллектуальной составляющей в современной войне, в частности информационного оружия. Рассматривается место смысловой оружия в разнообразии видов информационного оружия. Делается упор на разработке новой философии и стратегии современной войны, в которых нуждается Украина. Смысловое оружие рассматривается как информационный потенциал интерпретации события в определенном направлении. Это существенно отличает его от других средств информационной войны: информационно-технических и информационно-психологических. Благодаря своим особенностям, смысловое оружие способно изменять имеющиеся цели на нужные или ненужные, уменьшать или преувеличивать существующее значение вещей и действий, легализовать запрещенно и табуированное. Перспективой для совершенствования смысловой оружия является тезаурусный подход, который позволит отказаться от устаревших объектно- и проблемно-ориентированных подходов.

Ключевые слова: информационная война, информационное оружие, смысловые манипуляции, смысловая война, смысловое оружие, сопутствующие значения.

The authors of the article have considered the increasing importance of intellectual component in modern warfare, including information weapons as well as the place of meaning in a variety of types of weapons of information weapons. We have focused on the development of a new philosophy and strategy of modern warfare that requires Ukraine. Semantic weapons is seen as an information potential interpretation of events in a certain direction. This significantly distinguishes it from other means of information warfare: information technology and information-psychological. Due to its characteristics, semantic weapon able to use the same purposes as needed or unnecessary, reduce or exaggerate the existing value of things and actions to legalize forbidden and taboo. Prospects for improving semantic weapon is tezaursnyy approach, which will give up the old object and problem-oriented approaches.

Key words: information war, information weapon, semantic manipulation, semantic War, semantic weapons, connotations

УДК 378: 364.62: 007

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН

Повідайчик Оксана Степанівна

м.Ужгород

Дана стаття присвячена проблемі формування інформаційної культури майбутніх соціальних працівників у процесі професійної підготовки. Особливу увагу приділено організаційним аспектам викладання фахових дисциплін із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій. Виділено основні блоки організації навчальної діяльності соціальних працівників під час вивчення фахових дисциплін, яка сприяє формуванню інформаційної культури: підготовчого, діяльнісного (діяльність викладача, діяльність студента, змістовно-процесуальна складова) та контрольньо-корекційного.

Ключові слова: інформаційна культура, професійна підготовка соціальних працівників, фахові дисципліни.

На сьогодні одним із головних завдань вищої школи є формування готовності майбутніх фахівців до життєдіяльності в інформаційному суспільстві. Сучасний студент повинен володіти способами накопичення, збереження і передачі інформації, набувати навичок її цілеспрямованого застосування. Іншими словами, майбутні фахівці повинні навчитись такій технології, завдяки якій розв'язання будь-якого завдання відбуватиметься на основі знань, умінь і навичок, які, на наш погляд, розкривають суть поняття інформаційної культури (ІК).

Різноманітні аспекти комп'ютеризації та інформатизації навчального процесу, формування основ інформаційної культури знайшли своє відображення у працях Л. Білоусової, В. Глушкової, Р. Гуревича, Н. Джинчарадзе, Ю. Дорошенка, М. Жалдака, Ю. Машбіца, Н. Морзе, Ю. Рамського, В. Сидоренка та ін. Однак, аналіз навчально-виховного процесу у ВНЗ свідчить про невизначеність системи освітньо-педагогічних заходів щодо формування ІК, має місце недооцінка ролі елементів світоглядної культури, що відповідають вимогам інформаційного суспільства у професійній діяльності, звуженість завдань формування ІК лише завданнями суто технічної підготовки до роботи з електронно-обчислювальною технікою. Усунення існуючих недоліків вимагає більш детального вивчення даної проблеми. Одним із важливих її аспектів є

формування ІК майбутніх соціальних працівників у процесі вивчення фахових дисциплін.

Формування ІК соціальних працівників під час вивчення фахових дисциплін є складним процесом, оскільки відбувається оволодіння знаннями та вміннями з навчальної дисципліни, а також комп'ютерних програм, які застосовуються під час вивчення матеріалу. У цьому випадку традиційна педагогічна діяльність змінюється комп'ютеризованою педагогічною діяльністю, яка, на думку науковців, принципово не відрізняється від першої, а лише посилюється її стандартизація [1, с. 32].

Наприклад, при вивченні курсу "Методологія та методи соціологічних досліджень" (3 курс, 5-6 семестри) студенти вивчають, як проводити обробку результатів досліджень за допомогою статистичних пакетів OCA та SPSS. Курс "Математико-статистичні методи аналізу даних соціологічних досліджень" (3 курс, 6 семестр) передбачає застосування прикладної програми MS Excel та статистичного пакету SPSS. Дисципліна "Соціоінженерна діяльність та соціальне прогнозування" (4 курс, 7 семестр) передбачає застосування цих же програм для моделювання соціальних процесів.

При проектуванні фахової дисципліни із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) враховується структура комп'ютеризованої педагогічної діяльності, яка передбачає єдність таких компонентів – аналітичного, інформаційного, моделюючого, контрольньо-оцінного, трансляційного, мобілізаційного та ін. [2]. Модернізація та уточнення цієї структури дозволили нам виділити основні блоки організації навчальної діяльності соціальних працівників під час вивчення фахової дисципліни, яка сприяє формуванню ІК: підготовчого, діяльнісного та контрольньо-корекційного.

Структура підготовчого блоку містить чотири складові – цільовий, діагностичний, аналітичний і проектний. На початковому етапі підготовки аналізуються цілі та завдання, сформульовані у навчальній програмі дисципліни, та виявляються вимоги до інформаційної культури, на основі чого формулюються цілі конкретного заняття (рис. 1).